

Skovhistorisk Selskabs efterårstur til Haderslev skovdistrikt og Jels Savværk

Over 120 skovhistorisk interesserede fra alle egne af landet var mødt op til ekskursionen lørdag den 11. oktober 1986

Forstkandidat Kirsten Olesen indledte med at byde velkommen og udtalte mindeord om Skovhistorisk Selskabs mangeårige formand, lektor P. Chr. Nielsen: Han var altid oplagt og i godt humør. Ligeledes var han meget vidende og fortalte os gerne om skoven og skovhistorien, og det vil vi savne.

Skovrider J.C. Munkøe bød velkommen til Haderslev statskovdistrikt, 3.044 ha, og indledte: Vi står i Haderslevdalen, under Pamhule skovpart ved skovfoged K. Haugaard Rasmussen, som blev præsenteret for selskabet sammen med forstfuldmægtig O. Klitgaard, skovfoged J. Jensen og skovfoged Svend Hansen.

Det er et distrikt med overvejende god jord, mest bevokset med løvskov, 70% af det bevoksede areal.

Vi befinder os i en tunneldal, der strækker sig fra Lillebælt og ud til Vojens, og det gør, at vi har mange søer og åer.



Skovrider Munkøe byder velkommen til Haderslev skovdistrikt.

Et levende museum

Man begav sig til Christiansdal, hvor industrialiseringen startede i Sønderjylland i 1772. Major G.N. Blechingberg begyndte med en produktion af blik.

De fleste af de virksomheder, der startede her, gik fallit - men der var en blomstringsperiode omkring 1850. Weber fra Hamburg startede en fabrikation af spejle og glas. 300 mennesker var beskæftiget her, da det var på sit højeste. Kryolit blev sejlet i pramme fra Haderslev og til Christiansdal. I slutningen af det 19. århundrede brændte det hele. Som en fugl Fønix opstod af ruinernes aske et elektricitetsværk. I 1924 producerede man her 40% af elforsyningen til Haderslev. I dag er det kun promiller, man leverer. I 1975 blev Christiansdal restaureret, og nu kører det som et levende museum.

Efter at have besøgt det gamle vandkraftværk spadserede de mange deltagere gennem Tegholt skov, der allerede var iklædt de skønneste efterårsfarver, til Tørning Mølle. Ankommet hertil gjorde man holdt ved mindestenen, der er rejst hvor Tørning tinghus stod. Den sønderjyske nationale bevidsthed tog sit udgangspunkt her. - Man vi her markere den såkaldte »tavlekrig«. Oprørerne knuste i 1848 tavlen.

Tørning Mølle

- et sted med en rig historie

Tørning ligger som en halvø, der skyder sig ud i terrænet. Det ligger også nær ved Hærvejen. Den, der havde garnison her, havde mulighed for at spærre området af. Der har været kæmpet om området af Valdemar Atterdag og Erik af Pommern; de belejrede fæstningen, men kunne ikke indtage den. Her er rester af skanser, forsvarsanlæg i 3 led. Det har været folk af format, der har boet her. I 1490 overtog Kong Hans det. Det blev så et kongeligt slot i en periode; senere bolig for amtmanden. I slutningen af 1500-tallet brændte det. Det har været ryttergods. Mølleriet var bortforpagtet. En møllerslægt, Boysen, drev det i omkring 200 år, indtil 1956.

I 1982 købte staten hele ejendommen på 50 ha. Angående bygningerne dannede man en selvejende institution i forbindelse med Lions Club.

Man har samlet penge sammen til restaureringen. Hovedbygningen er udlejet til Vojens kommune, der har indrettet en naturskole. I laden er der en stor samling af hestekøretøjer.

Derefter begav ekskursionen sig op til det smukke anlæg ovenfor møllen. Her gror mange smukke og gamle træer. Især en stor, udgået ask tiltrak sig opmærksomheden. De danske soldater havde forskanset sig på dette sted i 1848. Man havde bestemt, at asken skulle savnes ned og spærre vejen. Oprørerne gik udenom, så der blev ikke brug for



Turen langs kanalen i Teglholt skov.

spærringen. Men asken får lov at stå, thi ifølge overleveringen brænder møllen, dersom man fælder asken.

Skovens gamle navne

Frokosten blev indtaget på restaurant »Jels Voldsted«, der ligger smukt ved de idyliske Jels søer.

Under frokosten fortalte forstfuldmægtig L. Bendix Poulsen om skovens stednavne og deres opståen. Landet var opdelt mellem hertugen og kongen. Man har haft brudgomskobler; det kneb med skovene, og så kom forordningen, at man skulle plante 10 ege eller 15 bøge, før man kunne blive gift.

I slutningen af 1700-tallet var det helt galt. I 1784 kom skovforordningen, der kun gjaldt for præster og fæstebønder. Man skulle passe sin skov og have kvæget ud. Den forordning er stadig gældende; den fortæller, hvilke skove man må rydde, og hvilke man ikke må røre. Hvilken indflydelse har denne forordning haft for Sønderjylland? Man har fået skilt land og skov.

Bendix Poulsen fortalte om en del stednavnes betydning: »Pamhuleskoven« ved kløften med det svulmende skovparti. »Klaskeroj« skovrydning i skoven med den klæbrige og fede jord. »Himmerig« står i modsætning til en anden lokalitet i skoven, der hedder »Skidenkær« ¼ et fugtigt sted. Inden for de sidste 300 år er der anvendt omkring 500 navne. Mange steder har træerne givet navn, f.eks. pil, el, eg, birk og bøg. - Så er der noget der hedder Granvej; det er et nyere navn, hvor granerne blev plantet første gang.

Vilde dyr har også givet navn til lokaliteter, f.eks. »Ulvehullet«, hvor den sidste ulv blev skudt i landsdelen i 1776. Der findes naturbeskrivende navne. »Skare« henviser til et skår i landskabet. »Helleshoved« = stejle hælder. »Holbæk« = en bæk i en kløft (hole).

En del navne peger på de gamle periodeflager. Man lagde baner (linier) gennem Periodevejen. Man har 1., 2., 3. og 4. linie (meget preussisk).

Skoven »Tegholt« = man har gravet ler til tegl i den lille skov.

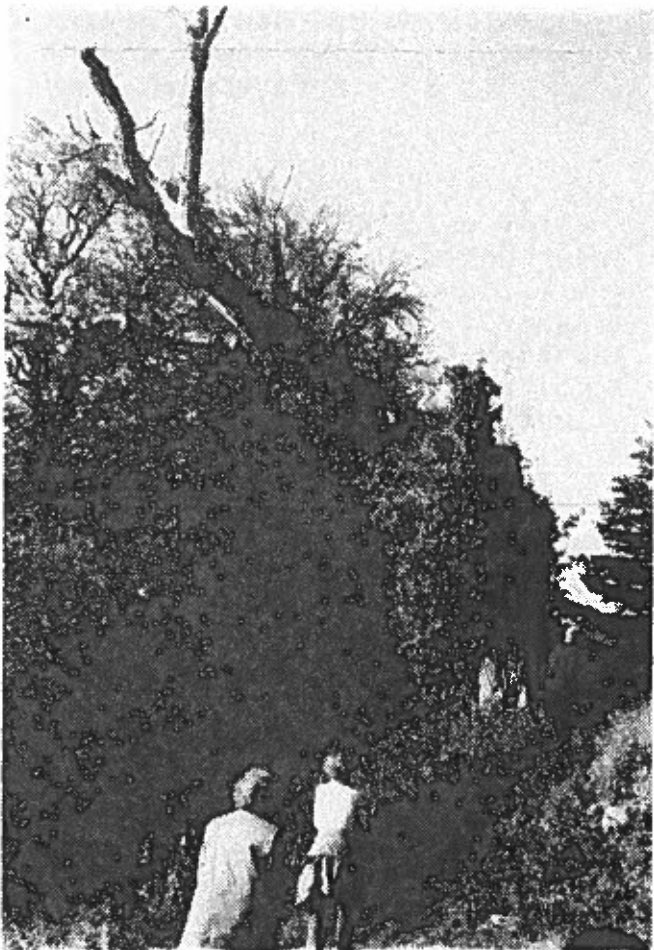
»Hytterkobbek« = her har man haft store hytter, hvor man har produceret glas.

»Favneplads« = der lagde man favnebrændet, der skulle fragtes videre.

Jels - et middelalderligt voldsted

Senere fortalte savværksejer H.P. Dinesen om Jels Voldsted. Det blev bygget lige efter 1920; den gang var der ingen, der sagde noget til, at man byggede inden for volden. Da jeg var barn, kom her masser af mennesker, der var liv og fest. Nu har man problemer med økonomien. Man skal have kontrollerede toiletter osv. Den gang var det afholdsfolk, men nu er der spiritusbevilling.

Skovrider Munkøe fortalte: Jels = Jarls, herfra skulle vikingerne have sejlet til England. - Der er et vikingskib på søen; man laver vikingespil, hvilket er en vældig turistattraktion. Til slut takkede Kirsten Olesen skovdistriktets per-



Tørning Voldsted med asken, der i 1848 skulle hindre fjendens fremrykning.